

Forfatter: Bruun, Malthe Conrad

Titel: Aristokraternes Catechismus

Citation: Bruun, Malthe Conrad: "Aristokraternes Catechismus", i Bruun, Malthe Conrad: *Aristokraternes Catechismus*, udg. af K. F. Plesner , 1945, s. V. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-bruunval-shoot-idm140245615668208.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Aristokraternes Catechismus

UNDSELIG og spædlemmet, med uskyldsblå øjne i et rødkindet barneansigt omgivet af et langt gult hår, der hang ham ned på skuldrene, men med en fremragende fortand, der kundegive ham et noget bidsk udseende, når han tillod sig at ironisere - således var den endnu ikke femtenårige student, som kammeraterne med spøgefuld varme kaldte "jomfru Bruun". Han var elskværdig og fordringsløs, damerne syntes godt om ham, og han holdt sig gerne til dem. Rahbek, som ganske vist er noget genegen til at tale vel om sine venner - og var hvermands ven - priser ham for "hans personlige elskelighed, hans blidhed, hans varme for alt ædelt og godt, hans ualmindelig rene sæder, ligesom og i ildebrandens dage [1795] hans raskhed, tjenstfærdighed og personlige uforsagthed." Hvem skulde tro, en slig sød og fjalet jydedreng kunde blive en af de hjemlige revolutionsheroer?

VI

MALTHE CONRAD BRUUN fødtes i Thisted den 14. december 1775. Hans fader, en dattersøn af Anholts lærde ejer Frederik Rostgaard - hvem man vil erindre fra Peder Paarses historie, - var amtsforvalter og ejer af hovedgården Ulstrup i Thy, i hvilken egenskab han i 1790 var medunderskriver af de jyske jordrotters reaktionære henvendelse til kronprinsen.

Efter at være blevet privat dimitteret med udmærkelse til universitetet i maj 1790 begyndte den unge bondestudent at dyrke først teologien, siden jurisprudensen; men tiden var fyldt af revolutionsårenes uro, og allerede som ganske ung havde det været den spirende radikalers drøm "engang at komme til at stå ved siden af Heiberg." I skarp tone fik de nye ideer udtryk hos frihedskære skribenter som N. D. Riegels, M. G. Birckner, P. A. Heiberg og adskillige andre. Det var unægtelig mere spændende for et følsomt og let påvirkeligt gemyt som Malthe Bruun at tage aktiv del i striden for frihed end flittigt at læse sig frem til et præstekald, og i august 1794 lagde vi han derfor ud på sit litterære korstog med første nummer af *Vækkeren*. Et Blad for menig Mand, der er blevet betegnet som på en måde vort første arbejderblad. Uheldigvis faldt dets udgivelse sammen med en tømmerstrejke, så bladet efter tre numre blev forbudt, og bogtrykkeren Vinding (Bruun skrev ikke for fordel, men for vinding, sagde man) blev idømt en bøde, der dog dækkedes af en indsamling til forfatteren, som "værdig til et agtelsestegn for fremsatte vigtige og nyttige sandheder". Den unge forfatter havde nu faaet blod på hugtanden og fortsatte efter årsskiftet med et nyt blad *Jerusalems Skomagere Rejse til Maanen*, en satire i Niels Klims maner, der pådrog ham en ny proces, men ingen dom. Også i en teaterpolitisk strid med Heiberg, den såkaldte "Dyveke-fejde", blev han inddraget, men tabte snart interessen for så fredsommelige spørgsmål. Ind imellem skrev han ligeledes lyriske digte, der gør ham til et ikke uvigtigt overgangsled i dansk lyriks historie mellem Ewald og Oehlenschläger.

VIII

Men Bruun havde endnu den store trumf i baghånd: Mandag den 11. april 1796 udkom det lille skrift, der især har bevaret hans navn for eftertiden, *Aristokraternes Catechismus*. Det er så sandt ikke nogen genistreg; ideen er lånt fra Heiberg, og forordets baggesenske rytmer er kun habil efterligning; det er angrebets vægt og alvor - for spasen ligger kun i formen - der har givet den ulystelige pamflet en position i den demokratiske frihedskamp herhjemme. Allerede en samtidig hædersmand skal ifølge Rahbek have bemærket, at "Bruuns bog måske kan vidne om, at hans forstand har fejlet, men den kan aldrig vidne mod hans hjærte."

Imidlertid havde biskop Balle, der med sin berømte "lærebog" jo selv havde leveret en katekismus af noget anden art, fået fat i det lille værk og angav det efter to dages betænkningstid for cancelliet, ikke fordi det spottede over religionen, "thi den forsvarer sig selv ved sin egen kraft", men for dets politiske tendens. Bruun blev alvorligt forskrækket, og da stævningen den ix 23. afleveredes på hans bopæl i Store Kannikestræde, var fuglen fløjet. Han var flygtet ud til Drewsen på Strandmøllen, hvor han ganske vist ikke kendte ejeren, men var ven med huslæreren, en student H. G. Sveistrup, der for alvor havde haft planer om en mørk nat at rive Ulfeldts skamstøtte på Gråbrødretorv ned. Herfra lykkedes det Bruun nogle dage senere med venners bistand i en robåd at slippe over til Hveen, hvor han blev i halvandet år, opmuntret snart af vennebesøg, snart af udflugter til Sverige eller Danmark, hvor han opsøgte Rahbek på Bakkehuset, eller med ham tog til Hørsholm, hvor Claus Pavels var præst, og hvor de sammen med den landflygtige svenske grev Horn, (der havde deltaget i sammensværgelsen mod Gustav III), højtidelig drak frihedens skål.

Medens Bruun således havde absenteret sig, affødte hans piece den første månedstid en hel række efterligninger og modskrifter, som det nu er en sport for bibliofiler at samle: demokraternes, geniernes, royalisternes og de moderates x respektive katekismer. Morsomst er en højtravende anonym *Lovtale* over den for landet og videnskaben tabte, der bl. a. prises for at "vinens kraft og skøgens tillokkelser var lige fremmede for ham."

A. P. Bernstorffs død i juni 1797 bevægede imidlertid den landflygtige frihedsmænd til en ode, som samtiden fandt gribende; man fik ham til at indsende en ansøgning om at få tiltalen hævet, hvilket bevilgedes ved en kongelig resolution af 5. september 1797 "i anledning af supplikantens ungdom og i forventning om, at han for fremtiden gør bedre brug af sine ævner". Han begyndte også meget lovende med i et patriotisk digt at besyngte Steen Billes sejr i *Slaget ved Tripolis*. Men allerede da assessor P. Collet den 30. september blev afsat for nogle udtalelser om folkets ret til at gøre oprør, kunde han ikke dy sig længere. Han skrev to små artikler på kun et par sider hver, som sammen med en tilfældig afhandling af en teologisk

kandidat Mønster blev udgivet under titlen *Tria juncta in uno*, der var xi lovlig nærgående mod kronprinsen og hans forvaltning af trykkefrihedsloven. Han blev atter stævnet og sagen mod *Aristokraternes Catechismus* genoptaget. Strax flygtede han endnu engang til Hveen og derfra videre til Sverige. Herfra blev han dog udvist, da det befrygtedes, at han nærrede planer om en skandinavisk union, og et forsøg på at ydmyge sig for at blive taget til nåde i Danmark slog også fejl; den 19. december 1800, lige knap et år efter P. A. Heibergs landsforvisning, blev M. C. Bruun for sine formastelige udtryk i de påklagede skrifter forvist kongens riger og lande.

Da sad han imidlertid allerede i god behold i Paris, hvor han under navnet Malthe-Brun, den eneste dansker efter hvem en gade i Paris er opkaldt, i årenes løb udfoldede et omfattende og højt anerkendt geografisk forfatterskab. Han indordnede sig, stemningsmenneske som han var, smidigt under de skiftende magthavere og opnåede en betydelig social position. Men aldrig glemte han sit fædreland: han fulgte levende med xii i dets åndsliv og udtrykte sin rystelse over dets ulykker i 1801 og 1807, han var en gæstfri vært for rejsende landsmænd, og nærrede intet højere ønske end at få sin landsforvisningsdom ophævet, skønt han med sin franske kone og sine børn naturligvis ikke kunde tænke på at flytte hjem. Den 18. januar 1826 fik han sit ønske opfyldt, men den 14. december samme år døde han uden at have genset sit fædreland, kun 51 år gammel.

Som poet hører M. C. Bruun kun til de små, og hans massive satire er blottet for vid. Ikke heller blev han nogen martyr for den sag, der greb ham saa stærkt i hans lysblåjede ungdom. Kun den historiske situation, den unge revolutionsentusiast, der falder som en forstokket enevældes offer, har bevaret hans navn for eftertiden.

Vi har derfor ment, at hans navnkundigste værk nok kunde fortjene at genoptrykkes som historisk dokument. Foruden originaludgaven fra 1796 findes kun et optryk med indledning og noter af Alfred Ipsen fra 1889, en typografisk xiii rædsel med den slettest tænkelige text. I det følgende har vi så nogenlunde i datidens form, men uden at ville nogen direkte pastiche, gengivet originalens text; noternes indhold er i det væsentlige taget fra Ipsens udgave. I denne skikkelse er det vort håb, at den vil kunne modtages med velvilje såvel af bogens venner som af kendere og elskere af oplysningens og frihedsideernes strålende århundrede.